

¹Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0244-8661>

²Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1211-4614>

СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ

В роботі розглянуто сутність добробуту як ключової категорії економічної теорії та показника якості життя населення. Проаналізовано еволюцію підходів до розуміння добробуту – від ототожнення з матеріальним багатством до людиноцентричної концепції, що враховує соціальні, екологічні та психологічні аспекти. Висвітлено вплив сучасних глобальних трансформацій і зростання нематеріальних потреб на формування добробуту. Особливу увагу приділено негативним наслідкам повномасштабної війни в Україні. Обґрунтовано важливість соціальної та екологічної відповідальності бізнесу як чинника підвищення добробуту населення. Окреслено основні напрями державної політики щодо стимулювання відповідального бізнесу та відновлення довкілля. Визначено, що поєднання зусиль держави, бізнесу і суспільства є необхідною умовою забезпечення зростання добробуту населення України у воєнний та післявоєнний періоди.

Ключові слова: добробут; соціальна відповідальність бізнесу; екологічна відповідальність; ESG; державна політика.

Кожна людина хоче жити в достатку. Разом з цим, людина як соціальна істота потребує спілкування з іншими людьми, визнання ними її певних заслуг, гарантування її прав і свобод, безпечного проживання і можливості реалізувати свої таланти та здібності тощо. Тобто кожна людина, домогосподарство чи населення країни хочуть мати високий рівень свого добробуту.

Добробут займає вагоме місце серед базових понять економічної теорії. Це явище сформувалося ще з періоду становлення перших державних інституцій і розвитку різних форм державного впливу на економіку. Воно відображає складність соціально-економічних процесів, слугуючи індикатором рівня розвитку суспільства та умов життя населення. Добробут характеризує якість життя як окремої особи, так і держави загалом. Відтак його зростання свідчить про ефективність функціонування економічної системи країни та виступає однією з її головних цілей, що відповідає інтересам суспільства.

Питання добробуту привертало увагу науковців ще з давніх часів. Проте якщо на ранніх етапах його ототожнювали з багатством і розглядали як наслідок матеріального виробництва, то вже на початку XX століття теорія добробуту поступово переорієнтувалася на людину, відходячи від підходів, що зосереджувалися виключно на максимізації прибутку. Така трансформація парадигми висунула перед економічною наукою нові завдання, в основі яких лежить ідея про те, що економіка має служити розвитку особистості, а не підпорядковувати людину цілям економічного зростання.

Глобальні трансформації суттєво впливають на світогляд людей, їхній спосіб життя та розуміння добробуту. Потреби людини безперервно зростають і змінюються якісно. Сучасне суспільство поступово відходить від зосередження виключно на матеріальних цінностях, приділяючи більше уваги самореалізації, духовному та інтелектуальному розвитку. Водночас посилюється взаємозв'язок між індивідуальними та суспільними потребами, які разом спрямовані на досягнення вищого рівня добробуту як ключової економічної мети [1].

Під час вивчення добробуту населення окремі науковці акцентують увагу на його різних аспектах – економічному, соціальному, фінансовому, екологічному, психологічному

тощо. Зокрема, у науковій праці [2] дослідники запропонували нечітку математичну модель, яка включає три компоненти добробуту населення: економічний, соціальний і екологічний.

Із початком повномасштабного вторгнення росіян в Україну економічна ситуація в ній значно погіршилася: підвищилися інфляція, рівень бідності та соціальна нерівність, а також суттєво зросли масштаби як внутрішньої, так і зовнішньої міграції. Набагато небезпечнішим стало навколишнє середовище, через воєнні дії забруднилися повітря, ґрунти, ліси і води країни. Усе це негативно позначилося на добробуті населення.

Упродовж перших 1–1,5 року війни, попри складні обставини, українці майже не змінювали оцінку власного матеріального становища. Проте вже у 2025 році ці оцінки суттєво погіршилися. Згідно з опитуванням КМІС (26 травня – 5 червня 2023 року, 2013 респондентів), 39% українців визначили свій добробут як низький або дуже низький. Частка тих, хто оцінював його як середній, залишалася стабільною на рівні 35–36% у період від лютого 2022 до травня 2023 року. Водночас частка громадян із високим рівнем добробуту до війни становила 22%, після її початку знизилася до 16–17%, але згодом знову зросла до 23%. Відносну стабільність самооцінок на початковому етапі війни можна пояснити зниженням матеріальних очікувань: люди адаптувалися до нових умов, задовольняючись наявними ресурсами й орієнтуючись на базові потреби, навіть попри скорочення доходів. Водночас реальні економічні умови значно погіршилися: 64% українців втратили частину доходів, 27% – роботу, багато людей зазнали втрат житла та майна [3].

У 2025 році ситуація змінилася: за даними дослідження «Соціополіс», більшість українців негативно оцінили зміни у своєму матеріальному становищі порівняно з довоєнним періодом. Зокрема, 63,8% респондентів повідомили про його погіршення, 23,3% не відчували змін, і лише 10,8% відзначили покращення [4].

Крім матеріального становища погіршився стан навколишнього середовища. Це особливо помітно і наочно відчутно на територіях проведення воєнних дій внаслідок вибухів боєприпасів, а також на інших територіях України, які піддаються ракетним і дронним атакам росіян. Наслідками цих атак є пожежі, які внаслідок горіння нафтопродуктів та інших матеріалів супроводжуються викидами в повітря вуглекислого газу та інших небезпечних токсичних речовин. Разом з повітрям знищуються ліси, забруднюються поля та інші ґрунти, наземні і підземні води. Непоправної екологічної шкоди завдають Україні пошкоджені чи знищені промислові підприємства, особливо хімічної галузі, зруйновані очисні споруди та затоплені після руйнування водяних гребель території. Заміновані значні обсяги територій загрожують біорізноманіттю, унеможливають їх використання бізнесом для ведення сільськогосподарських робіт. Причому відновити ці руйнування неможливо за рік-два і навіть за десять років. Процес відновлення екосистем є дороговартісним і довготривалим.

Разом з війною на стан довкілля значний вплив має теперішня бізнесова діяльність. Забруднення повітря води і ґрунтів в нашій країні відбувається через зростання обсягів побутових і промислових відходів, скидання значної частини цих відходів у річки, суттєві викиди транспортом, тепловими електростанціями та заводами шкідливих речовин у повітря, надмірну і часом нелегальну вирубку лісів не тільки для заготівлі деревини, а й для вивільнення земельних площ під різні бізнес проекти, нераціональне використання пестицидів та інших хімічних речовин для ведення сільського господарства, недостатню кількість і потужність заводів із переробки сміття та інші причини.

Для поліпшення добробуту населення бізнес має бути соціально і екологічно відповідальний. На думку авторів наукової праці [5], термін «соціальна відповідальність» можна визначити як етичні рамки, у межах яких окремі особи або організації беруть на себе зобов'язання виконувати свій громадянський обов'язок і вживати заходи, що сприяють загальному добробуту суспільства. Соціальна відповідальність бізнесу поступово стає невід'ємною вимогою, оскільки зміни у суспільній свідомості змушують компанії переглядати свої стратегії. Споживачі дедалі більше звертають увагу на проблеми кліматичних змін, нерівності доходів, дисбалансів у сфері охорони здоров'я, неетичних трудових практик і гендерної нерівності. Дії підприємств або окремих осіб, що можуть зашкодити суспільству чи

довкіллю, вважаються соціально безвідповідальними. Тому управлінці мають ухвалювати рішення не лише з огляду на прибуток, а й з урахуванням інтересів громади та суспільства в цілому.

Екологічна відповідальність бізнесу означає, що компанія свідомо прагне зменшити негативний вплив на довкілля, впроваджуючи безпечні для природи технології, ефективно використовуючи ресурси та дотримуючись екологічних принципів у своїй діяльності. Це не разова ініціатива, а довгострокова стратегія, яка потребує системного та комплексного підходу. Серед ключових екологічних викликів для соціально відповідального бізнесу – забруднення повітря, води й ґрунтів, виснаження природних ресурсів (як невідновлюваних, так і деяких відновлюваних) та втрата біорізноманіття.

Для українського бізнесу екологічна відповідальність є важливою з кількох причин:

- Законодавчі вимоги: екологічні норми в Україні посилюються та наближаються до стандартів ЄС, тому компаніям варто вже зараз впроваджувати екопрактики – зменшення викидів, використання вторинної сировини та дотримання екостандартів.
- Попит споживачів: дедалі більше людей обирають продукцію відповідального бізнесу та готові її підтримувати фінансово.
- Економічні переваги: оптимізація ресурсів і скорочення відходів дозволяють зменшити витрати виробництва.
- Репутація: екологічно свідомі компанії користуються більшою довірою та легше приваблюють інвесторів.
- Довгострокова перспектива: відповідальний підхід допомагає зберігати ресурси й підвищувати якість життя майбутніх поколінь.

Компанії, що вирішують екологічні проблеми, умовно можна поділити на дві групи: ті, що отримують економічну вигоду (наприклад, через ресурсозбереження і зниження витрат), і ті, що діють переважно задля покращення іміджу, зберігаючи пріоритет прибутку. Незалежно від розміру чи галузі, кожне підприємство має діяти з урахуванням екологічних аспектів, адже це є ознакою відповідального управління. Підходи до впровадження екологічної відповідальності можуть відрізнятися, але результат повинен бути один – людина має відчувати більшу захищеність, стан навколишнього середовища не повинен загрожувати її проживанню на даній території.

Для зменшення впливу бізнесу на довкілля потрібно проводити постійний моніторинг викидів підприємства в атмосферу і визначати процеси, які потребують екологічної модернізації, скорочувати споживання енергії черезощадні технології, відновлювані джерела та цифровізацію, сортувати сміття, відмовлятися від одноразових матеріалів і переходити до повторного використання ресурсів, висаджувати дерева, прибирати території, запроваджувати екопроекти для громади, співпрацювати з постачальниками, які дотримуються екологічних принципів.

Враховуючи курс України на приєднання до Європейського Союзу, українському бізнесу потрібно швидше і ефективніше запроваджувати міжнародні стандарти його соціально-екологічної відповідальності. У сучасній світовій практиці провідні компанії активно впроваджують стандарти ESG (Environmental, Social, Governance), які слугують базою для оцінювання відповідального ведення бізнесу. Вони забезпечують узгодження екологічних, соціальних і управлінських критеріїв, формуючи цілісний підхід до сталого розвитку. Екологічний напрям передбачає скорочення викидів парникових газів, використання відновлюваних джерел енергії, ефективне управління відходами та підвищення енергоефективності. Соціальна складова охоплює дотримання трудових прав, розвиток персоналу, забезпечення безпечних умов праці, а також участь бізнесу в соціальних ініціативах. Управлінський аспект (Governance) стосується прозорості управлінських рішень, впровадження антикорупційних механізмів і відповідальності перед зацікавленими сторонами. Використання ESG-підходів сприяє зміцненню довіри інвесторів, підвищенню репутації компаній і зменшенню ризиків, пов'язаних із дотриманням регуляторних вимог [6].

Світова практика демонструє, що провідні міжнародні компанії впроваджують принципи соціально-екологічної відповідальності у своїй роботі.

Хоча деякі транснаціональні корпорації спекулюють на цій проблемі. Вони більше коштів витрачають на рекламу і популяризацію того, що їхня компанія сповідує принципи соціальної та екологічної відповідальності, ніж на самі заходи, які підвищують рівень цієї відповідальності. Навіть існує спеціальний термін – грінвошинг, який означає створення омани у споживачів та інвесторів про те, що компанія турбується про чистоту довкілля та переживає за добробут суспільства. В цей час як сама продукція цієї компанії може не відповідати міжнародним стандартам щодо її «екологічної чистоти».

Для забезпечення високого рівня добробуту населення України її державна політика повинна бути спрямована на створення умов і сприяння бізнесу бути соціально і екологічно відповідальним. На думку автора наукової роботи [7] для цього необхідно: розробити ефективну стратегію та програми природоохоронних заходів; забезпечити відкритість екологічної інформації й активну участь громадськості через сучасні правові механізми; модернізувати систему управління екологічною безпекою; впроваджувати екологічні технології, контролювати викиди та налагодити співпрацю держави, бізнесу і населення; запровадити автоматизований моніторинг і посилити відповідальність за порушення; розвивати багаторівневе управління (державне, регіональне, місцеве, громадське); вирішувати екологічні проблеми на міжнародному рівні та вдосконалювати систему охорони довкілля і використання ресурсів.

Дотримання міжнародних стандартів у питанні соціально-екологічної відповідальності українського бізнесу, співпраця з державними органами у цьому питанні сприятиме не тільки зниженню, а й підвищенню рівня добробуту населення України в теперішній військовій і післявоєнній час її функціонування.

1. Крот Л. М. Еволюція наукових поглядів на зміст теорії добробуту / Людмила Миколаївна Крот // *Економіка та суспільство*. – 2020. – Вип. 22. – 8 с. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-73>.

2. Шаркаді, М. М., Доровці, А. Ф. Нечітка модель для оцінки складової соціальної безпеки – добробуту населення. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: «Технічні науки»*, – 2024. Том 337 № 3(2), С. 420–424. DOI: 10.31891/2307-5732-2024-337-3-64.

3. Оцінка українцями свого добробуту не змінилася попри війну – опитування URL : <https://ua.news/ua/money/kak-vojna-povliyala-na-blagosostoyanie-naseleniya-cto-govoryat-ukraintsy>.

4. Зміна рівня добробуту населення України (кінець червня – початок липня 2025 року): Результати опитування громадської думки / Соціополіс. URL: https://www.sociopolis.ua/images/Sociopolis_Report_06_07_2025.pdf.

5. Кузьмін О. Є., Станасюк Н. С., Уголькова О. З. Соціальна відповідальність бізнесу: поняття, типологія та чинники формування. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2021. № 2 (6). С. 56–64. DOI: <https://doi.org/10.23939/smeu2021.02.056>.

6. Chen Y., Ren J. (2025). How does digital transformation improve ESG performance? Empirical research from 396 enterprises *International Entrepreneurship and Management Journal*. Vol. 21, No 1. P. 27. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11365-024-01011-2>.

7. Омаров Азад Енвер-огли Соціально-екологічна відповідальність бізнесу та питання екологічної безпеки в сучасних умовах / Омаров Азад Енвер-огли. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2017. № 4. С. 64-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2017_4_13.